

Dos mollerussencs. Josep Torres Tribó i Candelària Escolà Fontanet

Esteve Mestre Roigé

Centre de Recerques Mascançà

RESUM: En el present article es fa un breu estudi de dos mollerussencs, Josep Torres Tribó i Candelària Escolà Fontanet. De Josep Torres, estudiem la seva etapa mollerussenca (1916-1918) on va fer el seu bateig literari escrivint a les revistes d'humor *La Tarota* el 1916 i *Cap de Ruc* el 1917. A més, donem a conèixer el motiu del seu enfrontament amb el clergat i altres elements religiosos a través de dos cartes publicades al diari republicà *El Ideal de Lleida*. Completa el treball un esbós de la vida de Candelària Escolà Fontanet, que també de ben jove va escriure a la revista local *Urgell-Segarra*, i fem un breu seguiment de com va treballar a la Residència internacional de senyorettes de Barcelona (1931-1936), a l'inici de la Guerra Civil fou presidenta d'Ajut Infantil a la Rereguarda. Acabem aquest treball amb unes simples notes sobre el seu exili, passant per França, Mèxic i Caracas, on va morir.

PARAULES CLAU: Mollerussa, religió, Aníbal Álvarez, clergat, rector, magisteri, residència internacional de senyorettes estudiants, Ajut Infantil Rereguarda, exili, França, Mèxic DF, mestra Teresa Clara, Jaume Tarradas, Gabriela Mistral.

ABSTRACT: In the present article, a brief study is made of two people from Mollerus, Josep Torres Tribó and Candelària Escolà Fontanet. Of Josep Torres, we study his time in Mollerussen (1916-1918) where he made his literary debut by writing in the humor magazines *La Tarota* in 1916, and *Cap de Ruc* in 1917 and we make known his confrontation with the clergy and religious elements through two letters published in the republican newspaper *El Ideal de Lleida*.

It completes the work, a sketch of the life of Candelària Escolà Fontanet, who also wrote in the local magazine *Urgell-Segarra* when she was young, and we briefly follow how she worked at the Residencia internacional de senyorettes de Barcelona (1931-1936) and in the civil war she was president of Ajut Infantil a la Rereguarda and finishing with a few notes about his exile, passing through France, Mexico and Caracas where she died.

KEYWORDS: Mollerussa, religion, Aníbal Álvarez, clergy, rector, teaching, studies, international residence for young ladies, Rereguarda Children's Aid, exile, France, Mexico DF, teacher Teresa Clara, Jaume Tarradas, Gabriela Mistral.

PRESENTACIÓ

En la jornada Mascançà celebrada a Barbens el 9 d'octubre de 2021, vaig presentar una ponència sobre el "Teatre en català al Pla d'Urgell (1900-1932)" on, allunyant-me del tema, també vaig donar a conèixer notícies de Josep Torres Tribó trobades al llarg de la meua investigació sobre els anys 1917 i 1918, vaig afirmar que no havia estat expulsat o desterrat de Mollerussa. Aquestes afirmacions feren que em tornés a llegir el treball d'Edwin Evangelista sobre aquest personatge:

La persona que dirigia l'escola va demanar a Tribó que portés els alumnes a confessar-se i a fer la comunió, però Tribó va negar-s'hi. Com a conseqüència d'aquests fets hi va haver un gran problema perquè l'església va fer una enorme pressió, primer a Tribó i després al seu pare i, al final, com que no va cedir, el van desterrar de Mollerussa i de la província de Lleida.

La font era l'entrevista realitzada "a Josep Torres Cuadrado, fill d'en Tribó, el qual viu actualment a Normandia (França) Ho deixo apuntat, però, per a futurs estudis sobre l'autor" (Evangelista, 2018). I vaig decidir iniciar una recerca i resseguir la premsa de l'època, amb la intenció de trobar una notícia que expliqués el motiu de la picabaralla que va viure Josep Torres Tribó amb el clergat del seu poble.

MOLLERUSSA, ANY 1916

Mollerussa s'estava urbanitzant —clavegueres, voreres, carrers...— i en el si de la població hi havia diverses societats que representaven els interessos dels seus associats, on es feien activitats: Centre Republicà, Centre Carlí, L'Amistat, la Societat Avenir, societats esportives. També la pagesia s'estava organitzant i havia creat el Sindicat Agrícola de la zona de regadiu d'Urgell.

Socialment, també hi havia un grup progressista, els republicans, que criticaven l'estat de deixadesa de la vila que, a principis de segle, afirmaven que no tenia cap diferència amb un poble del Rif i retreien sempre que l'Ajuntament hagués subvencionat la construcció d'un col·legi privat a mans d'un orde religiós estranger, —els Germans de les Escoles Cristianes, La Salle— en un moment en què l'ajuntament devia diners als mestres de les Escoles Nacionals. Els republicans defensaven l'escola pública.

JOSEP TORRES TRIBÓ (1916-1918)

Acte seguit publiquem les activitats de Josep Torres Tribó, tretes de la premsa de Lleida, durant els anys 1916-18.

NAIXEMENT

Josep Torres Tribó va néixer el 3 d'octubre 1899, fill de Roc Torres Bonet, pagès, i de Teresa Tribó Tàpies, dedicada a "*ocupaciones propias de su sexo*". Vivien en una casa al carrer dels Afores —després carrer Camí d'Arbeca— de Mollerussa. El seu pare, Roc, era fill de Josep Torres, d'Almenar, i de Teresa Bonet, d'Albesa, i la seva mare, Teresa, era filla d'Antoni Tribó i Teresa Tàpies, els dos del Palau d'Anglesola.

LA MOLLERUSSA CULTURAL

Josep Torres, als 17 anys, estava acabant d'estudiar Magisteri, però tenia un ampli bagatge cultural i unes idees molt clares. D'on les havia tret?

A Mollerussa, el 1914, s'havia format una societat, L'Avenir, pels amants de la cultura popular i el 1915 van fer realitat un dels seus objectius, la creació d'una Biblioteca Popular. Tenim notícia d'aquesta biblioteca gràcies a la publicació d'una crònica al diari *La Publicitat*, el diumenge 15 d'abril, p. 3, del seu redactor, Joan

Comorera, que s'havia desplaçat a Mollerussa per assistir a la fundació del Sindicat Agrícola de la zona de regadiu de l'Urgell, que tenia com un dels seus objectius aconseguir més aigua per regar. Aprofità l'estada per visitar la biblioteca popular de L'Avenir i comprovà que era una bona biblioteca, on hi havia les obres completes de Valera, Rusiñol, Maragall, los *Episodios Nacionales* de Galdós, la *Historia de España* de Pi i Margall, obres de Lamartine i els monumentals diccionaris Salvat, Espasa, i el de Roque Barcia. La biblioteca era oberta els dissabtes i diumenges.

També va visitar el Centre Republicà de Mollerussa, amb molts socis, però es va estranyar que la premsa que llegien no fos republicana, per la qual cosa recomanava abandonar la lectura d'aquests diaris que atacaven l'obrer i comprar i llegir premsa republicana, ja que un bon republicà ha de defensar sempre el dèbil. No és arriscat pensar que Josep Torres Tribó, als seus 15 anys, era un lector de la biblioteca i membre del Centre Republicà i que en aquests dos centres va prendre consciència de classe.

LA TAROTA

Igual que Torres Tribó, hi havia d'altres joves a Mollerussa que volien canviar la situació cultural de la vila. Aquests joves es trobaven amb uns mecenes amb els quals feien possible portar a terme projectes com la revista *La Tarota*.

El jove Torres, estudiant de Magisteri, acudira a les reunions per endegar la revista d'humor *La Tarota* i oferir la seva col·laboració. Utilitzava el pseudònim de Cap de Ruc. La revista va veure la llum, per primer cop, el 12 d'agost de 1916.

Uns dies més tard, el 17 d'agost, el corresponsal de Mollerussa, a la secció de correspondència del *Diario de Lérida*, que definia a Mollerussa com "la reina de l'Urgell", dedicava tot un seguit d'insults a la sortida de la revista *La Tarota*, acusant-la de ser pornogràfica; a l'endemà, 18 d'agost, es publicava a *El Ideal* —diari republicà— una resposta en defensa de *La Tarota*, signada per Salisi.

Segurament els comentaris d'animadversió dels elements conservadors de la vila cap a la revista *La Tarota*, van fer que Torres tingués l'element clerical en el seu punt de vista i esperés l'oportunitat per atacar-los. No li calgué esperar gaire.

EL SALT A LA PALESTRA DE TORRES TRIBÓ

Un sermó fet des del púlpit de l'església contra l'escola nacional i els seus mestres seria el desencadenant d'un article que li comportaria tota una sèrie de problemes en signar-lo amb el seu nom i cognom. Tenia la clara intenció de desafiar el clergat de la població.

El diumenge 5 de novembre de 1916 publicava al diari republicà de Lleida *El Ideal*, p. 1, el següent article:

DESDE MOLLERUSA.

LA RELIGION EN LA ESCUELA NACIONAL

De hoy en adelante quien quiera ser maestro honrado, bueno, laborioso, digno, tendrá que cubrirse, como muchos hacen hipocóricamente —como los religiosos que se dedican a la enseñanza— con esta capa clerical, debajo de la cual, se encierran la mayoría de las veces, hombres de corazón cruel, de instintos brutales e indignos, que ostentan el espíritu desmoralizado y se dedican a la enseñanza, derramadores de cultura sin poseerla; propagadores de moral, careciendo de ella; prodigadores del benéfico fruto de la honradez y dignidad social, no habiéndolas jamás conocido; habrá que enseñar un extenso programa de Catecismo, otro extenso programa de verdades religiosas (misterios, milagros, brujerías, etc., etc.); un no menos largo programa de fanatismos, otro precioso y ampliado de oraciones, salmos, ceremonias religiosas, etc. etc.; para que el niño en la edad en que abandona la Escuela, sabiendo tantos elementos de diferentes especies de ciencias, tiene, como vulgarmente se dice, ganado el pan, para toda la vida; pues nadie le priva de ir, implorando un pedazo de pan para el día, de puerta en puerta, esperando la bondad de personas generosas y caritativas, sembrando los vestíbulos de oraciones, salmos y letanías.

Implorando una caridad por el amor de Dios, en lugar de pedirle para confortar su vacío estómago, pues hasta en estos casos debe predominar la hipocresía, como predomina en el púlpito de la Iglesia.

La pauta a seguir en materia de enseñanza nos la da nuestro reverendo párroco. Nuestro pueblo que posee, por suerte, dos Escuelas Nacionales, de niños y graduada la una, y de niñas, la otra; además como todo pueblo adelantado posee dos conventos, uno de Hermanos de la Doctrina Cristiana, y uno de Hermanas carmelitas de la caridad. Y sucede que el cura párroco que forma parte de la Junta Local de Primera Enseñanza, probando su celo por la enseñanza y valiéndose del fraile, jesuita o cura encargado de los sermones de los novenarios, arroja desde la altura del púlpito las mayores ofensas contra la Escuela nacional y sus maestros porque no llevan los niños cada fiesta a la Misa Mayor como los Sres.

Hermanos, porque el Sr. Director de la graduada no está lamiéndoles las manos como, al parecer, quisiera el reverendo. Hasta ahora los alumnos de la Escuela Nacional han ido anualmente dos veces a confesar sus pecados acompañados de sus Maestros. Pero, ¿Sres. Maestros y Maestra irán Uds. a llevar los niños a la Iglesia y al confesionario para que tan pronto hayan Uds. salido de ella, el orador desde el púlpito con la misma frescura que siempre, empiece a hacer oír a los feligreses palabras y palabrotas rebajando a la Escuela nacional hasta la altura de la amoralidad, incultura, salvajismo, incivilización y enalteciendo la hipocresía de las Escuelas religiosas? ¿Serán Uds. los que llevarán los niños a los pies del confesionario y admitirán que los curas vengán a visitar la escuela semanalmente haciendo sermones en que dejen a los niños en ayunas en vez de prodigarles, como deberían, ejemplos reales de moral y cultura?

No queráis, señores maestros, hacer que con vuestro concurso y sirviéndose de la religión como medio [...] sacratísimos, a vosotros esta encomendada y sabed que siempre habrá quien os defienda con la pluma, con la palabra, y más de cerca, con la estaca, si conviene.

La mayor parte del pueblo estará de vuestro lado, y la otra, la que apoya a esos viles tiranos, innobles y caciques, ya nos cuidaremos de disminuirla los predicadores de la libertad.

Sin desmayar continuad vuestra obra de regeneración y redención con la firme creencia de que no tardará el día en que podréis enseñar siguiendo los métodos de la Pedagogía Moderna y no tendréis que luchar con la voluntad del pueblo y de los padres ni os vereis obligados a desmoralizar, para que vuestros alumnos no deserten de vuestra escuela.

José Torres Tribó

Mollerusa al 3 de noviembre de 1916.

La reacció a l'article fou immediata per part del rector de Mollerussa. A l'endemà mateix de la publicació, acompanyat de diverses persones, el visità, i el va comminar a fer un escrit de rectificació demanant perdó, cosa que no va aconseguir. El que sí aconseguí el rector fou que el seu pare, com a tutor d'un menor d'edat, li demanes perdó.

Però Josep Torres, ara, signant com El Amenazado, li respondria el 7 de novembre, amb un nou article, que es publicaria a *El Ideal*, del 9 de novembre, p. 1.

OBEDECIENDO A UN RUEGO

Como autor del artículo que en El Ideal del 5 de noviembre se publicó como correspondencia de Mollerusa, con el título La Religión en la Escuela Nacional, tuve ayer la dicha de recibir la visita del señor Cura y acompañantes, amenazándome aquel como que si dentro de cinco días no anulaba todo lo dicho en mi artículo, me denunciaba a los Tribunales, y a fin de satisfacerle

y de librarme de su furor hago la siguiente rectificación:

Estoy esperando con ansia el momento de poder abrazar las cadenas que deben oprimir mis miembros y de escuchar el aterrador chirrido de los voluminosos y pesados cerrojos con que me encierren en oscuras celdas, si no le satisface, reverendo, mi anulación.

Ante la debilidad de mi pobre padre, se ostenta altivo y con orgullo mi espíritu indomable e inquebrantable, mi ideal alto y completamente contrario al infame proceder de Ustedes; ante la debilidad de un hombre que después de 25 años de ejercer su carrera, que abatido por la presión brutal del caciquismo y por el peso de los años cede en su derecho, me presento yo, con el corazón en la mano, diciendo la verdad que se esconde bajo la capa corruptora de la hipocresía clerical.

El señor cura creía que tratándose de un joven adolescente tenía de pedir su perdón, humillándome a sus pies al ofrecerme su amenaza; pero mi espíritu no me lo permitió porque yo no desmayé; muy al contrario, he sostenido con el pulso sereno y la conciencia tranquila todas las amenazas y injusticias por mi sufridas en el reducido espacio de veinticuatro horas. Como le dije de palabra, voy a dejarlo por escrito: cuando Ud. haga que el señor fraile anule o rectifique su sermón, sin duda alguna le prometo que yo le rectificaré mi artículo; aunque quizás la rectificación fuera añadiendo lo que en mi artículo faltaba.

Esto para U., señor cura que creía que iba a humillarme y a retirarme de la política al oír sus amenazas; pero le repito que antes que yo rectifique lo dicho, primero el presidio y el terror que la muerte lleva en sí, y de nuevo, para esos viles caciques que han ofrecido a U. su testimonio, repito que no les faltará de hoy en adelante el caldo sustancioso que tragarse desde las columnas de nuestro periódico, si el Sr Director me lo permite.

¿Y se atreven todavía a negar su obra realizada, siempre hipocráticamente, contra la Escuela Nacional?

En infinidad de sermones habían hablado sobre el mismo particular, pero nunca lo habían hecho como esta vez; pero quizás tampoco habían sufrido el golpe contrario tan efectivo como el presente.

Todo el pueblo se alborotó al salir tal artículo, los clericales echando chispas, los fanáticos religiosos, maldiciéndome; pero en sentido contrario, los amigos de la Libertad y de la Justicia me enviaban sus más expresivas felicitaciones.

Por mi parte, no he de retroceder.

Cesen ellos, en su obra corruptora y no habrá quien les dé horas de malestar como el presente, y estarán seguros de no recibir las contrariedades que si proceden así, a menudo irán recibiendo.

EL AMENAZADO

Mollerusa, 7 de novembre de 1916.

LA DEFENSA DE ANÍBAL ÁLVAREZ. "EL PATALEO DE LA CHUSMA"

Aníbal Álvarez era un ferroviari, amb plaça a Mollerussa, amic de Torres, que el defensà amb una sèrie de tres article anomenats "El Pataleo de la Chusma", en què aprofità el fet per atacar l'església catòlica i els clergues de Mollerussa.

El Ideal publicarà els tres articles signats per A. Álvarez. El primer a *El Ideal*, del 10 de novembre, p. 3, on afirma que la xusma —de Mollerussa— demana justícia al seu Déu, que no els fa cas i fa bé. És una xusma que durant segles s'ha lluitat contra la llum que dona la ciència i ara s'han trobat amb un que els ha dit quatre veritats i la seva resposta ha estat enviar-li quatre falsaris que l'han amenaçat de portar-lo a la justícia.

Explica que l'article publicat per Josep Torres va fer mal al sector clerical que li van exigir la rectificació de l'article amb l'amenaça de portar-lo als tribunals si no ho feia. La resposta va ser una ratificació de l'article. Comenta Aníbal Álvarez que l'article tampoc va agradar a un dels mestres nacionals i que li digué que l'Escola Nacional està supeditada a l'obediència i a la disciplina.

El Ideal de 14 de novembre, p. 3, publicà el segon article d'A. Álvarez on defensava a Josep Torres i demanava que s'apliqués la justícia a les dues parts ja que l'escrit de Torres tenia un fonament, el sermó que es va fer des del púlpit, on s'ofenia els pares i mares que confien els seus fills a les escoles de l'estat. I ataca els clergues acusant-los d'haver convertit la religió en un mercadeig.

El Ideal del 2 de desembre, p. 3, publicava el tercer i darrer article signat per A. Álvarez, on seguia atacant la religió catòlica. Informa que des d'*El Correo Leridano* i sota els pseudònims de "Jaumet", "N gam" i "Veritas", s'han respost els atacs amb insults.

ELS ARTICLES DE "NO SE DOBLA"

El Ideal de l'1 de desembre, p. 1, en una crònica "Desde Mollerusa", el signant "No se dobla" —probablement Josep Torres— es defensa de l'atac de Vigram, publicat al *Correo Leridano*, i ataca la religió catòlica a la qual acusa de provocar la decadència de l'estat espanyol.

El Ideal del 8 de desembre, p. 1, en una crònica "Desde Mollerusa", el signant, "No se dobla, ni se quiebra", ataca l'actuació de l'alcalde, reiteració d'un article publicat a *El Ideal* el 3 de novembre, p. 1, titulat "Un alcalde en la picota" i signat per "Uno que no se dobla ni se quiebra".

JOVENTUT REPUBLICANA DE MOLLERUSSA CLOENDA

El 7 de desembre de 1916, el Centre Republicà de Mollerussa va celebrar la Festa de la Creació de Joventut Republicana. Fou una festa feta per joves i per a joves que va superar totes les expectatives. A la tarda s'organitzà un ball al Teatre Foment on va assistir tot el jovent de Mollerussa. Amb aquest acte es donà per inaugurat el Teatre Foment, que encara no estava acabat. Es repartiren llaços tricolors a totes les parelles que hi assistiren.

A la nit, hi hagué una vetllada política. Els polítics convidats a l'acte no hi pogueren assistir perquè el tren portava cinc hores d'endarreriment. Va llegir les adhesions rebudes Torres Tribó es feren diferents discursos i tancà l'acte el mateix Torres, amb un gran discurs que fou molt aplaudit.

Josep Torres Tribó fou un dels fundadors de Joventut Republicana de Mollerussa.

LA REVISTA CAP DE RUC

Josep Torres escrivia a *La Tarota* i signava com a Cap de Ruc. Els escrits de Torres publicats a *El Ideal*, que van somoure a la ciutadania mollerussenca, també van afectar als redactors de la revista *La Tarota*, cosa que va provocar que Josep Torres i Aníbal Álvarez i un sector afí se separessin de *La Tarota* i fundessin una altra revista d'humor amb el nom de *Cap de Ruc* que veuria la llum el 17 de gener del 1917.

Després de sis mesos competint entre ells, redactors de les dues revistes arreglaren malentesos i tornaren a ser amics, finalitzant l'existència de les dos revistes, a mitjans del 1917 es van deixar de publicar les dues revistes. *La Tarota* feu la seva darrera sortida el 27 de maig i *Cap de Ruc* el 7 de juny.

1918

El Ideal del 15 de gener publicava un article sobre el Premi Pedagògic que va atorgar l'Agrupació Normalista llerda. El tribunal era presidit pel director de l'Escola Normal, Felip Olivé Solé. El guanyador del Premi fou Josep Torres Tribó amb el treball que portava com a lema "Canto en prosa o verso en el que se enaltezca la Escuela". En l'acte de l'entrega de premis, l'autor va llegir el treball que fou molt aplaudit.

El 7 d'abril, *El Ideal* publicava que l'Agrupació Normalista havia organitzat una xerrada de Josep Torres Tribó al Saló d'Actes de la Paeria de Lleida que portava per títol "El magisterio de hoy y los maestros de mañana".

Tot i que trobat el motiu de la seva baralla amb el rector i clergat de Mollerussa, i on veiem a un jove Torres combatiu que no s'arruga davant de les dificultats, no m'ha estat possible trobar, fins al moment d'entregar l'article, cap judici iniciat contra ell, ni la seva resolució, però tot sembla indicar per la seva continuïtat a Mollerussa el 1917 que no en fou expulsat. Si hagués estat el cas, *El Ideal* o *El Correo Leridano* se n'haguessin fet ressò. Esperem que un dia surti a la llum aquesta documentació.

Mollerussa fou el seu primer "baptisme de foc", l'inici d'una lluita que el portaria a aplicar tota la seva força per canviar la societat. Una vida que acabaria, malauradament, l'any 1941, en un camp de concentració nazi. (Evangelista; 2018)

El 28 de maig 2021, a Mollerussa, en un acte oficial, es posaria una llamborda stolpersteine, amb el seu nom, a la plaça de l'Ajuntament.

CANDELÀRIA ESCOLÀ FONTANET

La informació que hem pogut recollir per reconstruir la història de vida de Candelària Escolà és molt incompleta, però sabem que fou una alumna brillant de la mestra de Mollerussa Dª Teresa Clara Massoni. De ben jove ja publicava articles i poemes a la revista *Urgell-Segarra*, cursà els estudis de Magisteri a Lleida i en temps de la Segona República es destacà pel seu compromís amb la ideologia d'esquerres i tingué un paper fonamental en l'organització de l'acollida dels fills de refugiats. Acabada la Guerra Civil s'exilià a Mèxic on exercí de mestra a l'Acadèmia Hispano-Mexicana i després al col·legi Madrid, de Mèxic D.F. Al llarg de la seva trajectòria vital estigué en contacte amb personalitats del món de la política i de la cultura.

NAIXEMENT

El Registre Civil de Mollerussa ens dona com a data de naixement de Candelària Escolà Fontanet el 17 d'octubre de 1902. Fou filla de Jaume Escola Torres, 32 anys, de Mollerussa, de professió serraller, i de Brígida Fontanet Baiget, 23 anys, natural de Barbens. Nasqué a casa seva, al carrer Nou, 12, després carrer Arbeca.

El pare, Jaume, era fill d'Antonio Escolà Gaya i de Raimunda Torres Rosell, de Mollerussa, i la mare, Brígida, era filla de Cristòfol Fontanet, de Barbens, i de Candelària Baiget Roca, de Bellpuig.

LA REVISTA URGELL-SEGARRA

Candelària Escolà es va donar a conèixer a Mollerussa a l'edat de 16 anys quan va publicar a la revista *Urgell-Segarra*.

1919

La seva primera col·laboració, de l'11 de maig de 1919, p. 15-16, relata una excursió a la Serra, feta amb deixebles dels mestres Teresa Clara i Manuel Guiu, on caminaren fins a l'antic telègraf òptic, que es feia servir amb senyals i banderes.

L'*Urgell-Segarra* (a partir d'ara *U-S*), de 22 de juny, p. 7, publicava les notes de batxillerat obtingudes per mollerussencs, hi consta que Candelària Escolà obtingué un notable i un aprovat. El futur escriptor Domènec Pallerola —Domènec de Bellmunt— dues matrícules d'honor i tres excel·lents.

L'*U-S*, del 12 d'octubre, p. 4-5, publicava un article amb el títol "Pláticas estudiantiles", que posava de manifest el seu rebuig a les injustícies i defensava els drets de la dona al vot i a dedicar-se a la política.

Candelària Escolà, alumna i admiradora de Teresa Clara, publicava un article a l'*U-S* del 26 d'octubre, p. 9-10, exposant els actes fets per celebrar el dia del sant de la mestra. La felicitació que li llegí una alumna estava escrita per Candelària Escolà.

L'*U-S*, del 21 de desembre, p. 9, li publicava un poema "A la Madre Natura".

1920

L'excel·lència de les notes que obtenia en els exàmens de batxillerat continuava sent objecte de notícia. A l'*U-S*, del 4 de juliol, p. 6, apareixia que Candelària havia tret una matrícula d'honor, dos excel·lents i dos notables. Estudiava el batxillerat sota el mestratge de Teresa Clara i Manuel Guiu.

1921

La poesia fou un mitjà d'expressió utilitzat sovint per Candelària. L'*U-S*, de 30 de gener, p. 10, un anònim, MAC-D' IR, li dedica un poema, "Madona del Candelero", a qui Candelària Escolà li respondrà a la revista del 13 de febrer, p. 6, amb el poema, en català, "Els dos pardalets"

Al número següent del mateix mes de febrer, p. 6, Candelària Escolà dedica el poema "Flors del meu jardí" a la Srta. Margarida Claramunt, qui li respongué amb l'article "De l'estiu. Vora el mar", publicat a la revista del 27 de març, p. 6-7.

A l'*U-S*, de 26 de juny, p. 9, novament es publiquen les notes de Candelària Escolà, dos excel·lents.

A l'*U-S*, de 21 d'agost, p. 5, publica un poema "Carta que no arriba" dedicat, a Na Antonieta Roca.

Com ja s'ha dit, Candelària Escolà era alumna de la mestra de les Escoles Nacionals, Dª Teresa Clara, i al número publicat el 16 d'octubre del mateix any, p. 10-11, hi escriu l'article "Esclat d'agraïment" posant de manifest la seva admiració i agraïment cap a qui era la seva mestra.

En l'*U-S*, de 27 de novembre, p. 6, ens dona la notícia que la redacció d'*Urgell-Segarra* ha regalat al gerent de la Forestal, Joan Ibern, amb motiu de les seves noces, un treball de cal·ligrafia fet per la intel·ligent i distingida artista Candelària Escolà, sota la direcció de la professora Teresa Clara Massoni.

LA REPÚBLICA (1931-1939)

Deu anys després, Candelària Escolà treballava a la Delegació d'Hisenda a Barcelona. Però feia anys que junt amb dues companyes, d'una gran talla cultural, somiaven fer realitat el projecte d'una residència internacional de senyoretetes.

CARTA AL PRESIDENT MACIÀ

Entre el 14 i el 17 d'abril de 1931, Escolà envia un escrit d'adhesió al president Francesc Macià:

Sr. Francesc Macià. President de la República Catalana.

En aquests moments d'intensa emoció per haver assolit l'ideal que amb inusitat coratge heu defensat, vull fer arribar a vós, Apòstol de la Llibertat, l'entusiasta i modest homenatge de la meua més sincera i fervent adhesió, al ensems que fer-vos constar queestic a les vostres odres.

Visca Catalunya!!!! Visca la República!!!

Salut, senyor President. Respectuosament amb vos.

Candelària Escolà.

Funcionària catalana de la Delegació d'Hisenda de Barcelona.

LA RESIDÈNCIA INTERNACIONAL DE SENYORETES ESTUDIANTS

Candelària Escolà feia temps que, junt amb l'escriptora María Luz Morales i Maria Solà de Sellarés, treballava per fer a Barcelona una Residència Internacional de Senyoretetes Estudiantes. El 1931, el seu somni es feu realitat.

Al febrer es creà un Patronat, però fins al maig no es van nomenar els patrons, entre els quals hi

havia personatges de la talla de Pompeu Fabra, Pere Coromines, Carles Soldevila, August Pi i Sunyer..., i les tres promotores.

La Residència, instal·lada en el Palau de Pedralbes, tenia capacitat per 60 places, quinze de les quals becàries. S'inaugurà l'1 d'octubre sota la direcció de Maria Solà de Sellarés, que va comptar amb l'assessorament de Candelària Escolà.

En la residència es feien classes magistrals. Entre els convidats hi consta el biòleg Antoni Oriol Anguera, de Linyola. Una de les persones que va fer una estada a la residència fou la poetessa xilena Gabriela Mistral, amb qui Candelària faria amistat. (Soler i Mata, 2010: 165-182)

1932. HOMENATGE A LA MESTRA TERESA CLARA MASSONI

El diari *La Publicitat*, de 21 d'octubre de 1932, p. 10, informava de l'homenatge que la societat mollerussenca havia fet a la mestra Teresa Clara de Guiu, el diumenge 16 d'octubre al Teatre L'Amistat, per haver complert 33 anys fent de mestra a Mollerussa.

A les 10 del matí, l'homenatjada va sortir de la Casa de la Vila, acompanyada per les autoritats i una multitud de gent es dirigiren al Teatre L'Amistat, on se li va retre homenatge. Candelària Escolà fou una de les persones convidades a fer un discurs d'elogi a la seva estimada mestra. Durant l'acte, a Teresa Clara se li va atorgar el títol de Filla Adoptiva de Mollerussa.

1933. INSTITUT D'ACCIÓ SOCIAL UNIVERSITÀRIA ESCOLAR

Des de la Conselleria de Cultura de la Generalitat, decidiren crear l'Institut d'Acció Social Universitària Escolar de Catalunya i *La Vanguardia* del 18 de juliol 1933, p. 7, informava de la creació del seu Consell, on figuraven —entre diferents personatges— dues dones, María Luz Morales i Candelària Escolà, que en serien vocals.

L'Institut havia de dirigir les Residències d'Estudiants de Catalunya.

GUERRA CIVIL

1936

En esclatar la guerra, Candelària Escolà va passar a militar al PSUC.

El Diluvio de 18 d'agost, p. 2, publica l'entrevista de la periodista Carme Perarnau de Bruse a Candelària Escolà, amb motiu de l'obertura de la Llar del Nen a Sarrià. Candelària Escolà explica que ha estat possible gràcies a la iniciativa del Grup d'Assistència Revolucionària del PSUC, amb la col·laboració de companyes de la CNT i UGT. I aquesta obra ha estat adoptada pel Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU).

La Llar, explica en l'entrevista, s'ha creat per acollir infants —d'1 a 16 anys— orfes, fills de milicians caiguts en combat i per a fills de combatents. Les classes, sempre que es pugui, es faran a l'aire lliure. I tindran una orientació professional, granja i secció de modisteria per a noies i seccions de fusteria i construcció per als nois. La Llar estarà equipada amb una impremta perquè els infants facin la seva revista. Tots els professors i treballen gratuïtament.

Durant els primers mesos de guerra, Candelària va ser secretària d'Assistència Infantil i membre fundadora de Pro Infància Obrera i a la fi de 1936 es va crear "Ajut Infantil de Rereguarda" i Candelària en fou nomenada presidenta.

1937

La Gazeta de la República de 15 de gener atorga a Candelària Escolà el títol de Mestra d'Ensenyança Primària, després d'haver cursat i aprovat els estudis a l'Escola Normal de Magisteri de Lleida.

La Unió de Dones de Catalunya, una organització feminista, on també militava, entre el març de 1937 i el març de 1938, publicà 18 números de la revista *Companya*, on publicaren, entre altres, Aurora Bertrana, Mercè Rodoreda, Anna Murià i Candelària Escolà que, es feu càrrec de la secció "El racó dels nens".

A *La Humanitat* de 31 d'octubre es publicà el Manifest "Lletra Oberta a les Dones de Catalunya" i Candelària Escolà fou una de les signants junt amb Teresa Pàmies, Mercè Rodoreda, Anna Murià... S'hi demanava la unificació i fusió de totes les agrupacions femenines i l'adhesió al 1r Congrés Nacional de Dones.

El Ministeri d'Instrucció Pública la va nomenar Delegada de Colònies a Catalunya i membre del Consell Nacional d'Infància. També serà nomenada consellera de l'Institut Nacional de Previsió.

1938

A *La Vanguardia* de 31 de maig, p. 5, informava que Candelària Escolà, com a presidenta de l'Ajut Infantil, assistia a Llaveneres de Montalt a la Festa de la Colònia Mèxic, mantinguda pel govern mexicà, per a nens i nenes refugiats.

Mèxic, 1945.—D'esquerra a dreta: Jaume Tarrades, Miquel Ferrer, Pere Matalonga, Emília Noulet de Carrer, Maria Serra de Ferrer, Josep Carner, Candelària Escolà de Tarrades i Josep Carner de Ossa.

Figura 1. Fons Universitat Autònoma Barcelona: *La Nova Revista*. Febrer 1958. Foto d'agost de 1945 que acompanyava un article de Pere Calders: "Com una mena d'oncle..." dedicat a Josep Carner.

La Vanguardia de 27 de novembre, p. 1, publica un "Manifest contra els Bombardejos de Barcelona", adreçat a l'opinió europea, i Candelària Escolà és una de les signants, al costat de les figures més altes del govern i d'Antonio Machado, Dolores Ibarruri, La Pasionaria i altres.

1939

Candelària Escolà va creuar la frontera junt amb el seu marit, el ceramista, escultor i poeta Jaume Tarradas i Barrera, cognom que també pot ser Terradas, Terrades o Tarrades. A partir d'aquest moment, el de l'exili, Escolà passà a un segon pla.

A l'entrada a territori francès, sembla que foren protegits i no passaren pels camps de concentració. El 29 de març els assignaren com a residència la Maison des Pompiers de Tolosa, junt amb Domènec Guansé, Ramon Vinyes, Avel·lí Artís i Balaguer, Bagaria...

El 29 de març de 1939, Candelària Escolà, com a Presidenta d'Ajut Infantil de Rereguarda —i en nom dels seus companys refugiats a França— demanà a l'ambaixada de Mèxic, que se'ls concedís un visat col·lectiu per emigrar a Mèxic. El tornaria a demanar el 25 de maig de 1939. No els seria concedit.

1940

L'epopeia de la fugida de França

La Segona Guerra Mundial i la derrota francesa van accelerar els esforços per fugir de França i unes hores

abans de l'entrada dels alemanys a Burdeos, el 19 de juny, Candelària Escolà i Jaume Tarradas —junt amb 600 exiliats més— embarcaren en el vapor Cuba amb destí a la República Dominicana, que, un cop arribats a les seves costes, no els acceptà i no els deixà desembarcar. Davant la negativa emprengueren rumb fins al port de Fort de France a la Martinica on passaren dies dramàtics ja que es parlava que els deportarien a França o, directament, a Espanya. Davant d'aquesta situació, el govern mexicà acceptà acollir-los al seu territori com a refugiats polítics. I acudiren a rescatar-los amb el vaixell Saint Domingue. Van arribar al port de Coatzacoalcos (Veracruz, Mèxic) el 26 de juliol de 1940.

A l'arribada a Mèxic, Candelària Escolà se li va donar una autorització per treballar com a mestra a l'Acadèmia Hispano Mexicana de la Ciutat de Mèxic. Després ho faria al Col·legi Madrid per a fills d'exiliats.

ANYS 40-50

En els anys 40 el seu marit Jaume Tarradas va posar una empresa —fàbrica d'embotits— i potser Candelària Escolà es posà a treballar al seu costat. Econòmicament els anà força bé.

El 3 de maig de 1942 es van celebrar els Jocs Florals a Mèxic D.F. i Candelària Escolà hi assistí com a dama d'honor. El seu marit, Jaume Tarradas fou premiat pel poema "Egat" amb la Flor Viola.

El 7 de maig de 1944 als Jocs Florals de Cuba, Jaume Tarradas aconseguí la Flor Natural pel poema "El llibre d'Emporion". Aquest any de 1944, publicaria, amb

Figura 2 i 3. Gabriela Mistral i Candelària Escolà. Font: Biblioteca Nacional Xile, Fons Gabriela Mistral.

Figures 4 i 5. Gabriela Mistral i Candelària Escolà. Font: Biblioteca Nacional Xile, Fons Gabriela Mistral.

pròleg de Josep Carner, el llibre *Músiques d'Oboè*, que no tingué bones crítiques.

La família Tarradas-Solà foren molt amics del poeta Josep Carner. La fotografia que es publica correspon a un dinar de l'agost de 1945 amb motiu de l'acomiadament de Carner abans de deixar Mèxic i tornar a Europa.

Durant els anys 1948 i 1949, la poetessa Gabriela Mistral —premi Nobel de Literatura el 1945— va fer parada a Mèxic, fet que aprofità Candelària Escolà per visitar-la, passejar i parlar amb ella. N'han quedat com a testimoni unes fotos de l'arxiu de Gabriela Mistral, arxiu que està dipositat a la Biblioteca Nacional de Xile.

Anys més tard, el matrimoni Tarradas-Escalà es desplaçà a viure a Caracas.

1962 RECLAMACIÓ DE LA HERÈNCIA

El 28 de desembre de 1938 el seu tiet Josep Escolà Torres, de 73 anys, va morir en un bombardeig. Durant la postguerra, no hi ha notícies que els seus pares sofrissin repressió.

Després de la mort dels seus pares, Candelària Escolà, a inici dels anys 60, va fer les passes necessàries per posar al seu nom els béns dels seus pares.

La Mañana del 18 de novembre 1962, p. 8, publicava un edicte on s'anuncia que Candelària Escolà de Tarradas, que viu a Caracas, vol immatricular al Registre de la Propietat els béns de Mollerussa, com a hereva única dels seus pares, ja que el seu germà, Jaume, porta molts anys desaparegut.

Els béns són: dos horts a la partida dels Negrals de 60 i 56 m², una finca a la Plana de 52 a 25 ca, una altra a la Figuera d'1 ha i 13 a. I els béns urbans, tres finques a la plaça Major, compostes per una finca de 31 m², la botigueta de 9 m² i el corral de la casa de 16 m². A més a més, un magatzem al carrer Arbeca, núm, 8, de 13,50 m².

1967

Sabem que Jaume i Candelària Escolà van venir a Barcelona i com Jaume Tarradas va volar a Brussel·les per convèncer el seu amic, el poeta Josep Carner, que tornés de l'exili, a morir a Catalunya. La temptativa fou un fracàs.

CLOENDA

La recerca feta per trobar correspondència de Candelària Escolà ha estat fins a dia d'avui infructuosa. Esperem que a partir del present treball es pugui fer una recerca més exhaustiva per aprofundir més en la història de Candelària Escolà Fontanet. Amb aquest objectiu s'ha escrit aquest humil article.

El lector ha de saber que el que llegeix és un simple esbós. Soc conscient que si s'ha conservat l'arxiu de Candelària Escolà —dieteris amb els actes i reunions que va assistir, fotografies, documents— es podria escriure una part de la història cultural de la Catalunya, però també tindríem un testimoni per conèixer les vicissituds dels infants refugiats a Catalunya entre 1936-1938 i amb la correspondència del matrimoni Tarradas-Escolà ens ampliarien la coneixença de la vida dels exiliats catalans a Mèxic i a Veneçuela.

Per concloure, he d'agrair l'ajuda de Ton Solé Bonet en la redacció d'aquest article.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

EVANGELISTA, Edwin. Josep Torres Tribó: anarquista mollerussenc. *Mascaçà: revista d'estudis del Pla d'Urgell*, 2018, núm. 9, p. 57-68.

SOLER i MATA, Joan. Maria Solà de Sellarès: teosofia, educació i Escola Nova a Catalunya. *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 2010.